

PRIMAT LJUBAVI, ALI KOJE?

Dr. Jordan Kuničić

Povod ovom članku nalazi se u objavljenom prevedenom članku R. Bleisteina u SVESCIMA, 1970, br. 17—18, str. 66—72. Osvrnuo sam se već u ovom istom broju BS na dva slučaja kojima je Bleistein pokušao dati neosnovano rješenje predbračnih odnosa i kvalifikacije samobluda. Ni sadržajnošću, ni dokumentiranošću, ni po samom imenu ne bi Bleistein zaslužio ovako širok osvrt, ali destruktivnost iznesene nauke sili me da napišem i o ovoj temi, jer već imam dokaza da je članak vrlo negativno djelovao i s aspekta falsificiranja autentično shvaćene kršćanske ljubavi i njenog primata u kršćanskom životu.

1. Bleistein ponajprije polazi od konstatacije da je ljubav središnja kršćanska norma, pa nastoji i seksualnu etiku uvesti u to središte kršćanskog života. Primat ljubavi traži (str. 67) da se seksualnost ne precjenjuje, ali niti ne potiskuje. Nas ovdje interesira ovo posljednje. Dakle, pisac u ime ljubavi traži slobodu seksualnosti. Ljubav je kraljica svih kreposti. Kršćanin mora dokazati da nesebično ljubi. Ona je vrhovno načelo. Spolno područje treba uklopiti u tu krepost vrednovanja kršćanskog života i djelovanja. Onaj koga ljubaš tvoj je bližnji, pa u partnerstvu s njim dokazuješ da ga ljubiš. Spolnost treba izolirati od osjećaja krivnje i grijeha. Tijelo kao takvo mora osjetiti nešto od radosne vijesti (str. 68), a to se neće postići drugim putem nego ako se udovoljava njegovim prohtjevima na području spolnosti, ali tako da se ta spolnost integrira u ljubav. Načelo je jednostavno: primat ljubavi po kategoriji partnerstva. Intimni spolni odnosi u predbračnom razdoblju, ako su plod ljubavi, znak su da u partnerima ne vlada egoizam. Oni se tada ne podaju nasladi iz zabave, nego iz osobne ljubavi. Daleko od svake strašljivosti i sumnjičenja partnerstvo postaje imperativ, ljubav postaje movens svih odnosa. Moglo bi se reći da seksualna ljubav u kršćaninu mora postati i jest po sebi čista, hvalevrijedna, preporučljiva itd.

2. Netko će možda odmah na početku reći da je Bleisteinov članak napisan moderno pa se kao takav ima shvatiti, u cijelosti prihvatiti ili odbiti, ali da ne trpi diskusije, jer da je to neki »novi« svijet,

neshvatljiv onima koji su navikli umovati po starijim kategorijama. No ta bi primjedba bila deplasirana. Bleistein upotrebljava dobro poznate izraze. Ako pak pod tim izrazima razumijeva nešto sasvim drugo, nitko ga nije dužan proučavati, ali niti je on imao pravo da išta piše.

U prvom redu Bleistein ne diferencira pojam *ljubav*. A mora taj pojam diferencirati, jer se upotrebljava u sasvim različitim i ponekad vrlo oprečnim, nesvedivim situacijama. I ta različita shvaćanja nisu samo baština kršćanske filozofije i teologije nego su baština pogana starih i novijih vremena. Izrazom »ljubav« služi se pijanica, egoist, ali i vjerni prijatelj, majka, svetac Služi se i homoseksualac, lezbijka, preljubnik, prostitutka, dakle pojam se rabi i na čisto veneričnom području, u bludnosti.

A to nije čovjeka dostojna ljubav, koja mora biti promišljena i svjesno odabrana, altruistička, dobrohotna, prijateljska, majčinska i očinska. Svoditi ljubav samo na njenu sjetilnu, prolaznu komponentu, znači ispraznjavati njezin bitni sadržaj, u kojemu se krije i njena trajnost, jer sjetilna uzbuđenja brzo nastaju i brzo prolaze.

Neoprostivo je što Bleistein de facto kršćansku ljubav brka s bludnom ljubavi. Suvišno je i spominjati da je kršćanska ljubav spasonosna snaga (Tit 2,11), dioništvo u božanskoj naravi (2 Pt 4), dakle dioništvo sa Svetim nad svetima. Ona nosi u sebi duh sinovstva Božjega (Rim 8,15), pravo građanstva svetih i ukućanstva Božjega (Ef 2,19). To je sve nespojivo s kršenjem Božjih zapovijedi, dapače, tko veli da ljubi Boga a krši njegove zapovijedi, lažac je (Iv 14,21; 1 Iv 2,4 itd.). Teolozi bi rekli: zastupati mišljenje da se mogu svjesno kršiti Božje zapovijedi a nadati se spasenju grijeh je preuzetnosti, dapače grijeh protiv Duha Svetoga.

3. Bleistein brka također pojam ljubavi kao univerzalne kreposti i kao zasebne kreposti. Bez sumnje, kršćanska ljubav ima svoj primat (1 Kor 13,13), ona vodi prema sjedinjenju s Bogom, ona je sjedinjenje s Bogom. To je maksimalna vrednota. Bez te usmjerenosti nijedna krepost nema vrijednosti, a po njoj svaka se vrijednošću prebacuje u Boga i u vječnost. Ona svim krepostima daje smjer, impuls, oblik, zanos (J. K., ZNANOST SPASENJA, Zagreb 1969, sv. III, br. 79).

Uza sve to treba reći da sveta, kršćanska ljubav nije isto što i svaka druga krepost. Ona ne stvara čine ostalih kreposti. Različita su i mnogostruka područja na kojima čovjek mora afirmirati svoju vrijednost, svoj suverenitet kralja svemira i djeteta Božjeg. Tako je i na području seksualnosti. Tu se čovjek usavršava spolnom čistoćom ili pravilnom usmjerenošću na području spolnosti po diktatima razuma, vjere i crkvenog učiteljstva.

Očito je da se kršćansko savršenstvo ne može sastojati od same ljubavi. Savršen kršćanin jest savršen i potpun čovjek. Potpun čovjek ne može biti ako vrijeđa svoje dostojanstvo, Boga ili blišnjega, na bilo kojem području svoje djelatnosti. Kreposti su integralni dijelovi kršćanskog savršenstva, a u tom je savršenstvu ljubav (sveta, spasonosna, milosna ljubav) glavni i prvotni element. Kršćansko je savršenstvo u

totalitetu života i djelovanja. Samo ispravan, krepostan čovjek na području spolnosti može se pozivati na svoj kršćanski poziv i svoje kršćansko dostojanstvo.

Zbog čega Bleistein dokida ili nastoji dokinuti područje spolnosti kao pozornice na kojoj se mogu odigrati prizori krivnje i grijeha? Nije važan razlog, važnija je činjenica. A ipak upravo na tom području čovjek može izdati svoju čast, sniziti se do nerazumne životinje. Na tom je području teško sačuvati ekvilibrij. Sv. pismo na polju spolnosti označuje mogućnosti mnogih grijeha (1 Kor 6,10). Mnogih i različitih, nesvedivih. Tko počini jedan od tih nereda, ne slijedi da je počinio i druge. Isto tako ne slijedi da tko posjeduje krepost ekvilibrija na području seksa da taj posjeduje i krepost umjerenosti na području hrane i pića. I ljudi to općenito shvaćaju. A penitenti se ispovijedaju tako da, osjećajući se krivima na jednom području, ne ispovijedaju nužno i drugo, jer ih razlikuju, pa se za svako napose ispovijedaju.

Uostalom, ako raspravljamo u okvirima kršćanske i katoličke vjere, ako priznajemo primat, autoritet i prestiž crkvenog očiteljstva (LG br. 25) pa i onda kada Papa ne govori *ex cathedra* (u svakom slučaju taj je autoritet veći nego autoritet i prestiž jednog privatnog teološkog pisca, npr. Bleisteina), ne ostaje ni tračak sumnje da spolna čistoća i nadalje ostaje krepost, a neuredno upotrebljavanje spolne aktivnosti ostaje bludnost, jedan od glavnih grijeha (Denz K 4e sl.).

4. Značajno je da biblicisti ne smatraju niti u sv. pismu prikladnim svesti sav moralni život na ljubav. Razloga ima više. Činjenica je da u atmosferi ljubavi postoje razne kreposti, npr. strpljivost, dobrostivost, pristojnost, skromnost, ljubav prema pravednosti itd. (1 Kor 13,1-13). Što bi ostalo od teksta Sv. pisma kada bismo odbacili sve ostale nazive kreposnih vrednota a zadržali samo ljubav? Morali bismo govoriti po prilici ovako: ljubav—pravednost, ljubav—strogost, ljubav—čednost itd.

Jasno je da svođenjem svega moralnog vrednovanja na ljubav nije moguće shvatiti ni provesti u djelo diferencirano tretiranje raznolikosti konkretnog djelovanja, npr. diferenciranje spolnosti od pravednosti ili drugih kreposti. Tko će i po kojem će kriteriju pojedinac moći odrediti granice dopuštenosti ili nedopuštenosti na raznim područjima ljudske djelatnosti? Zar sve ostaviti njegovu nahođenju? Subjektivnom tumačenju? Časnija je riječ Sv. pisma nego pojedinih teologa. Ostajemo na općeprihvatljivim pozicijama sistematizacije moralnog života i djelovanja na razne kreposti, a među njima je ljubav kao kraljica, da, ali kraljica koja ne može nastupiti bez dvorjanica (J. K., ZNANOST SPA-SENJA, sv. I, br. 5, 6, 16; sv. II br. I g, h, br. 104; sv. III br. 79; sv. IV br. 3, 45; sv. V. br. 103).

5. Praksa svođenja moralnog djelovanja na jednu krepost, na ljubav, ima više razloga. Prije svega time se ističe najširi radijus usmjeravanja svakog dobra prema posjedu Boga ili suživota s Bogom, za čim ide ljubav. Ona time daje svim krepostima smjer, oblik. Njima zapovijeda. Njena je uloga sintetizirati i usmjerivati ispravne čovječje djelatnosti

prema životu u Bogu. Ta univerzalna djelatnost ljubavi označuje njezin primat, i nitko joj taj primat ne može osporiti.

Recimo da ljubav čovječjoj djelatnosti daje dinamiku, impuls. Toliko će kršćanin dokazati svoj kršćanski život, koliko bude proveo u život poziv ljubavi. Sv. Pavao govori o Kristu kao svom životu, sadržaju svog života (Fil 1,21). S punim se pravom možemo pitati: zar je lako izgovoriti riječi što ih je izgovorio sv. Pavao? Možemo li o običnim smrtnicima reći da sveta ljubav predstavlja suštinu njihova života? Da im daje smjer, oblik i svestrano usmjerenje? Da je njihova ljubav doista *doživljaj*? Krist je utjelovljena ljubav, i kršćanin koji živi u ozračju svete ljubavi ostvaruje osobit i trajan kontakt s Kristom.

Neki misle da će naglašavanjem ljubavi djelovati apologetski je u ovo naše doba koje je prezasićeno izrazom »ljubav«. Ta nada dosta je labava. Labava, jer taj izraz može označavati bezbroj različitih vrednota. Labava, jer se taj izraz sve više u običnom žargonu svodi na seksualnu, veneričnu ljubav, a to je za kršćanina grešna ljubav. Venerična je ljubav jedina koju sveta ljubav ne može integrirati, nego je isključuje. A nije li isto tako moguće da oni koji se približe slušajući tako čarobnu riječ otidu razočarani zauvijek jer nisu dočekali što su očekivali? Osjetili su da kršćanska ljubav postaje maksimalni zahtjev i to takav da isključuje upravo onaj oblik ljubavi koji su oni obožavali... Potrebno je doista demitizirati ljubav i češće rabiti njene sinonime kao što su vršenje Božje volje, njegovih zapovijedi, život po Božjim smjernicama itd.

Specifična je kršćanska ljubav samo ona spasonosna, milosna. Ali i nevjernici, pogani, čine neka dobra djela, na primjer altruistička djela, djela solidarnosti, socijalne skrbi za siromahe. Mogu li se ta djela svesti na spasonosnu ili milosnu kršćansku ljubav? Njihova djela, ako su ispravna ili poštena, predstavljaju istinske, prave kreposti, prava dobra djela, ali nepotpuna, jer nemaju nadnaravnog izvora i usmjerenja (sv. Toma, II-II, q. 23,7). Sva ta njihova ispravna djelatnost ostaje sa svom svojom vrijednošću zatvorena unutar granica vremena i prostora. A kršćanin ne postoji niti može postojati bez povezanosti s transcendentnim svijetom. Svoditi kršćanstvo samo na horizontalu, prema dolje, znači sakatiti ga, osiromašiti ga. Kršćanski je život integralan život, totalitetni život.

6. Jedna od temeljnih pretjeranosti Bleisteinova članka leži također u pseudorealizmu. On smatra da je moguće i da je poželjno tako naivno i djetinjski tretirati tijelo i prihvaćati njegove prohtjeve da iščezne svaka dijalektika, svaka proturječnost između duha i tijela, milosti i neuredne prirode u čovjeka. To je, velim, pseudorealizam, jer kršćanin zna za prirodni defektibilitet svakog čovjeka kao ostavštinu prirodnog procesa rađanja od pračovjeka. I tom se defektibilitetu nitko ne može oteti. Pojedinaac će taj žalac osjećati više ili manje, ali nitko ne može reći da je od njega potpuno imun. Ignorirati tu činjenicu znači upadati u utopijski, iluzorni optimizam, pseudorealizam.

Ukloniti opasnu asocijaciju ljubavi i spolnosti s grijehom i kriv-

njom, kako poziva Bleistein? Otkriti tijelo tako, isticati ga i davati mu riječ dotle da ono vodi razum, a ne da razum njemu diktira? Da je te riječi napisao koji psihoanalitičar, ateistički psiholog, pozitivistički psihijatar i sl., moglo bi se prihvatiti kao podatak na području pozitivnih znanosti bez osvrta na crkvenu, kršćansku i katoličku nauku. Jer »psihoanalitička istraživanja čovječjih instinkata, osobito istraživanja na neuropatskom i seksualnom polju, obukla su u znanstveni rječnik zajedničko empirijsko iskustvo erotičkih strasti, i neki od predstavnika tih istraživanja uzvisili su te strasti kao nova i prava otkrića čovjeka« (Pavao VI. dne 31. III. 1971, u L'Oss. ROM. od 1. IV. 1971).

Kršćanin nikada ne može totalitetno govoriti prescindirajući od etičko-moralne, recimo točnije: od teologalne moralne dimenzije. Koliko je vječno spasenje vrednije od svih ostalih ovozemnih preokupacija, toliko je i teologalno-moralna dimenzija važnija od svih ostalih u čovječjem životu na zemlji. A što nas poučava ta teologalno-moralna dimenzija?

»Tijelo«, osobito u mladosti, ne zaslužuje stopostotno povjerenje. Krhko je. Ono je kao sinonim za sjetilnu nediscipliniranost. U njemu se poigrava pogibeljna fizička snaga i dinamika ili u kontrastu ili konspiratorno s duhovnim senzibilitetom. U tijelu se ostvaruje niska, animalna strast, venerična naslada, popuštanje instinktima na štetu duhovnog zdravlja i duševne ravnoteže. Čovjek u vlasti tijela ne shvaća uopće ono što šapće Duh (1 Kor 2,14). Razumije se, ne mora netko prihvaćati kršćansku nauku o kongenitalnoj disharmoniji u etičko-fizičko-psihološkom kompleksu svakog čovjeka kao posljedicu iskonskog grijeha, ali kršćanin se bez te nauke ne može pravilno ni na kojem životnom području orijentirati. Nije moguća kršćanska pedagogija, osobito seksualna, bez te istine o iskonskom defektibilitetu ili grijehu. Ako ćemo govoriti o nekoj moralnoj ekologiji, govori Papa (nav. mj.), ustvrdit ćemo da čovjek može sačuvati svoj suverenitet na seksualnom području, ali reći ćemo također da mu spolna čistoća ostaje uvijek kao neko oslobođenje, otmjenost duha, dokaz zrelosti i gospodstva nad sobom, pročišćena spoznaja života, lucidnost i prodornost. »Čistoća je«, nastavlja Papa, »adekvatni uvjet ljubavi, istinske ljubavi, bilo naravne bilo nadnaravne, posvećene jedino nebeskom kraljevstvu« (isto mj.).

7. Po nekoj gvozdenoj logici, ili bolje sofistici, i Bleistein luta po stranputicama utapanja pojedinca u društvo ili zajednicu. Toliko naglašuje odnos čovjeka prema drugomu, toliko »otvara« čovjeka prema bližnjemu da bližnjega pretvara u nekog boga, suverenu normu dobra i zla. Da, u Bleisteinovu rječniku partnerstvo je norma dobra i zla, kao da čovjek pojedinac nije prije svega i nadalje u sebi i za sebe krojač svoje sudbine, nosilac sretne ili nesretne vječnosti. O tome sam pisao na drugom mjestu, u drugom osvrtu na ovaj isti članak Bleisteinov. Naglašujem: nema sumnje da je čovjek društveno biće, ali prije svega čovjek je zasebno biće, strukturiran kao subjekt ili nosilac odgovornosti u sebi i za sebe. Njegova društvenost spada na

njegovu narav, ali kao protegnuće ili primjena njegove bitne strukturalnosti. JA sam prije JA u sebi i za sebe nego u tebi i za tebe. To je istina koja se temelji na ontološkom promatranju, slaže se potpuno s datostima psihologije, a svi je normalni ljudi u svojim postupcima provode u djelo, pa zacijelo i Bleistein, jer i za njega vrijedi zapovijed da ljubi bližnjega kao SAMOGA SEBE, a ne sebe kao bližnjega.

Može li se ostvariti Bleisteinova vizija čovjeka koji očijuka s Venerom a ujedno pravilno osjeća radosnu vijest Evanđelja i ne osjeća krivnje ni grijeha? Smatram da u moralci za ljude ta vizija ili iluzija nije moguća, nije zamisljiva. Može li netko krasti, ozloglašivati, stvarati ubojite planove, mrziti u duši i sl., a pri tome osjećati nešto od »radosne vijesti« Evanđelja? Ako riječi Sv. pisma i teologa imaju uopće ikakva smisla, ako nešto znače, tada Bleisteinov članak treba baciti u cijelosti. »Riječi prvih svjedoka, i poslužitelja riječi, onih koje je Duh pokrenuo da autentično izraze otajstvo njegova pojavka među ljudima, ostat će zauvijek osnovna norma svega što će se o Kristu reći sve do kraja vjekova« — rekao je Pavao VI. (vidi taj govor u BS, 1970, br. 4, str. 385). Onima koji misle da bilo na kojem području treba više služiti čovjeku, Papa odgovara da između dvije vjernosti — vjernosti objavljenoj Riječi i vjernosti današnjem čovjeku — ne može i ne smije biti suprotnosti. Vjernost Bogu, Riječi, sadrži apsolutnu i nezamjenjivu normu, a druga samo sugerira modalnosti prevođenja i tumačenja poruke.

Kako ćemo govoriti današnjem čovjeku? Povlađivati njegovim instinktima? Pratiti ga na njegovim lutanjima? Stvarati kompromise? Samo je jedan odgovor: Odvažno propovijedanje križa i uskrsnuća u pouzdanoj sigurnosti da takva poruka ima svoj odjek i u srcu modernog čovjeka, rekao je Papa u spomenutom govoru. Govoriti toplo i odlučno. Jer nema drugog imena u kojemu bi se ljudi mogli spasiti osim u imenu Krista, našeg Gospodina (Dj 4, 12). Sekularizacija i naturalizacija, od kojih boluju i neki crkveni pisci, kao da zaboravljaju ponekad nesvedivu oprečnost između ljudske i Božje mudrosti (1 Kor, 1, 18; 2, 14; 3, 19).

8. Na koncu bih sebi i drugima naglasio da je velika odgovornost teologa, napose moralista, pred pomisli da će se neki povesti za njihovim riječima i provoditi ih u djelo, a te riječi možda sadrže neistinu ili pravo zastranjenje. Savjetnik lako postaje suuzročnik, a suuzročnik je krivac i nosi odgovornost za sve zlo što je drugi, povodeći se za njegovim riječima, izveo, a ne bi bio to učinio da nije čitao piščeve riječi i slijedio savjete. Na toj se ideji stvara i pojam odgovornosti koja traži naknadu.

Jesu li svi ovi i drugi pojmovi, npr. pojam sablazni, pojam dužne brige za bližnjega, izbrisani iz popisa evanđeoskih faktora života? Ne, iako ih neki zaboravljaju. Katolička, vjerska štampa uvijek mora biti apostolska, konstruktivna. Jer posao je spasenja iznad svih poslova. Ako je to istina, članak Bleisteinov ne samo da nije prihvatljiv, on je vrijedan osude.

SUMMARIUM: In linguam croaticam translatus apparuit articulus quem P. R. Bleistein in germanica lingua conscripsit. P. Bleistein relationes intimas ac venericas ante matrimonium posse coniungi putat cum possibilitate veri amoris christiani. Ergo pro Bleistein tamquam norma boni et mali exurgit: amor quatenus cum alio condivisus. — Ad haec replicat P. J. Kuničić observando non pauca. Non existit, nec existere potest verus amor christianus qui contra Dei mandata agit. Corpus hominis peccato originali infectum nequaquam sanctum, eius instinctus nullo modo suprema possunt esse norma boni vel mali. Nec in mundo christiano, nec in illo biblicistico possibile est totam diversitatem ac multipliciter vitae concretae ad unam, esto charitatem, reducere. Caeteroquin, nequit existere theologus, christianus inquam, qui contemnendo quae ab Ecclesiae Magisterio et sensatis theologis dicuntur, tam contraria et contradictoria asserat suasque assertiones nullis argumentis fulciat. Hoc multiplici ex parte dignum est ut respuatur, et quidem simpliciter, non negata immensa responsabilitate cooperationis positivae in peccatis aliorum quam scriptor similium assertionum, recta aliunde intentione, tamquam consiliarius a se repellere nequit.